

Asia: VN/28833/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (kansainvälinen suojele)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Turvapaikkapuhuttelusta tehtävän pöytäkirjan tarkistus

Esitysluonnoksessa todetaan, että turvapaikkapuhuttelua koskevan pöytäkirjan tarkistus tulisi vastaisuudessa tapahtumaan hakija- tai avustajalähtöisesti (s. 41). Lapsiasiavaltuutettu ei kiistä sitä, että tarkastusmenettelyyn kuluu paljon viranomaisresursseja esitysluonnoksessa esiin tuodulla tavalla. Jää epäselväksi, onko ehdotetuilla tarkastusmenettelyyn tehtävillä muutoksilla tosiasiallisesti viranomaisresursseja säästävä vaikutus. Oletettavasti huomattava osa hakijoista tulee kuitenkin käyttämään oikeusapua ja tulkkipalveluja tarkastaessaan puhuttelupöytäkirjaa. Lapsiasiavaltuutettu pitää hakijalähtöisyyttä jokseenkin ongelmallisena alaikäisten kannalta. Alaikäisten mahdollisuudet tarkastaa pöytäkirja tehokkaasti jälkikäteen riippuvat huomattavasti myös heidän huoltajiensa, avustajiensa ja edustajiensa antamasta tuesta. Koska esimerkiksi huoltajien voimavarat voivat vaihdella suuresti, pitäisi lapsiasiavaltuutettu perustellumpana, että lasten osalta pöytäkirjan tarkistus on jatkossakin viranomaislähtöistä. Se, että 7,5 %(1) pöytäkirjaan jälkeinpäin tehdyistä lisäyksistä on katsottu merkitykselliseksi (s. 12), alleviivaa lapsen tehokkaan oikeusturvan edellyttävän viranomaisvetoista tarkastusta. Esityksestä ei käy ilmi, kuinka paljon lasten puhuttelupöytäkirjoihin tehdään muutoksia jälkikäteen ja onko niiden merkityksellisyttä arvioitu.

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että esitysluonnoksessa tunnistetaan lapsen erityisasema ja siitä johtuva tarve tarkastaa pöytäkirja puhuttelun päätteeksi. Vaikutukset alaikäisiin -osiossa todetaan, että lapsen kohdalla on todennäköisesti tarkoituksenmukaisinta tehdä myös pöytäkirjan tarkistus puhuttelussa, ja pöytäkirjan tarkastamatta jättäminen siinä yhteydessä olisi varsin poikkeuksellista (s. 35). Koska esityksessä kuitenkin alleviivataan hakijalähtöisyyttä ja todetaan, että ”määräjän antaminen lisäysten ja korjausten toimittamiselle olisi ensisijainen vaihtoehto ja lähtökohta” (s. 41), katsoo lapsiasiavaltuutettu, että pykälätekstin muotoilu ”pöytäkirja voidaan tulkita hakijalle puhuttelun päätyttyä, jos Maahanmuuttovirasto katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi” ei erityisesti korosta perusteluissa tunnistettua lapsen erityisasemaa. Lapsiasiavaltuutettu esittää,

että pykälätekstiä muokataan siten, että siitä ilmenee pöytäkirjan tarkastamisen puhuttelun päätteeksi olevan alaikäisten osalta pääsääntö. Vähintäänkin soveltamiskäytäntöä tulee seurata, jotta voidaan varmistua yhtenäisestä ja yhdenvertaisesta soveltamiskäytännöstä.

Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttaminen kansalaisuusvaltioon tai entiseen pysyvään asuinmaahan matkustamisen johdosta

Lapsiasiavaltuutettu ymmärtää perusteen sille, että tietyissä tilanteissa kansalaisuusvaltioon tai entiseen pysyvään asuinmaahan matkustaminen saattaa herättää kysymyksiä henkilön suojelutarpeesta. Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin painottaa, esitysluonnoksessakin todetulla tavalla (s. 15, 42), että harkinnan suojeluaseman lakkauttamisesta tulee aina olla tapauskohtaista. Lapsen edun arviointi perustuu aina tapauskohtaiseen harkintaan.(2)

Pakolaisen matkustusasiakirjaan ja toissijaista suojelua saaneelle myönnettävään muukalaispassiin tehtävän kelpoisuusalueen rajoittaminen

Esitysluonnoksen mukaisesti pakolaislapset tai toissijaista suojelua saavat lapset eivät voisi jatkossa käyttää Suomen myöntämää matkustusasiakirjaa kotimaahansa tai entiseen pysyvään asuinmaahansa matkustamiseen, ellei heillä ole siihen poikkeuksellisen painavaa syytä. Lapsiasiavaltuutettu alleviivaa tapauskohtaista harkintaa myös kelpoisuusalueen rajoittamisen osalta. Lapsiasiavaltuutettu ei pidä riittävänä sitä, miten lapsen etua on esitysluonnoksessa esitetyn muutoksen osalta arvioitu. Esitysluonnoksessa lapsen etua arvioidaan kategorisesti: ”ottaen huomioon, että rajoitus tehtäisiin suhteessa maahan, johon nähden lapsen on katsottu olevan vaarassa, ei tätä rajoitusta voida pitää lapsen edun vastaisena” (s. 35). Lapsiasiavaltuutettu edellyttää, että lapsivaikutusten arviointia täydennetään näiltä osin etenkin, kun poikkeaminen rajoituksesta voidaan tehdä ainoastaan, jos siihen on esitetty poikkeuksellisen painava syy. Ilmaisuna poikkeuksellisen painava syy asettaa kynnyksen poikkeamiselle korkealle, eikä pykäläkohtaisissa perusteluissa tuoda esiin lapsen etua poikkeamisperusteena. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että ehdotettu pykälä muutetaan vastaamaan esimerkiksi ulkomaalaislain 35 §:n ja 39 §:n muotoiluja ”poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii”.

Esitysluonnoksessa ohitetaankin pitkälti lapsen etu sekä sellaiset inhimilliset tilanteet, joiden vuoksi matkustaminen kotimaahan tai entiseen pysyvään asuinvaltioon saattaa aktualisoitua. Esimerkiksi perheenyhdistämiseen tällä hallituskaudella tehtyjä muutoksia, jotka saattavat edellyttää pitkäaikin erossaoloa perheestä, ei ole huomioitu.

Tiedostaen, että Ukrainasta sotaa paenneiden suojeluasema perustuu eri sääntelyyn, toteaa lapsiasiavaltuutettu, että Ukraina välillä matkustavien lasten matkoja ei ole juurikaan pyritty rajoittamaan jatkuvasta konfliktista huolimatta. Heidän osaltaan on tunnistettu inhimillinen tarve vierailu läheisten luona. Se, minkä valtion matkustusasiakirjoja hyödyntäen matka tehdään, on

yhdentekevää suhteessa matkan tarpeeseen vaikuttaviin syihin. Lasten tarpeet matkustaa alueelle, josta he ovat paenneet voivat olla hyvinkin samankaltaisia lähtömaasta ja -syystä huolimatta. Sen vuoksi lähes kategorinen ja poikkeamisperusteiltaan tiukka kelpoisuusalueen rajoittaminen voi johtaa lasten kannalta epäinhimillisiin tilanteisiin. Lasten tosiallinen yhdenvertaisuus tulee jatkovalmistelussa huomioida. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 2 artikla edellyttää sopimusvaltioiden takaavan ”yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua”.

(1) Arvio perustuu otokseen, jossa on tarkasteltu 20 turvapaikkapuhuttelun pöytäkirjaa. Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että vaikka tulosta voidaan pitää suuntaa antavana, on otoksen virhemarginaali kuitenkin todennäköisesti huomattava eikä sillä voida kestävästi perustella.

(2) YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 32.

Vahtera Sonja
Lapsiasiavaltuutetun toimisto